

О.М. Баран, Н.В. Полошинович

Літературне читання
Українська мова

2–4 класи

Дидактичний матеріал
за творчістю Маркіяна Шашкевича
та Івана Франка

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

УДК 371.32:811.161.2
ББК 874.268.1 Укр
Б 24

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент

Онишків З.М.

вчитель вищої категорії, старший вчитель

Походжай Н.Я.

спеціаліст відділу освіти І категорії Сихівського р-ну
Департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради

Демчук З.М.

Баран О.М.

Б24 Літературне читання. Українська мова : 2–4 кл. : Дидактичний матеріал за творчістю М. Шашкевича та І. Франка / О.М. Баран, Н.В. Полошинович. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 32 с.

ISBN 978-966-10-3977-2

У посібнику подано завдання та вправи на матеріалі відомостей про життєвий і творчий шлях І. Франка та М. Шашкевича, а також фрагменти творів цих письменників. Запропонований матеріал відповідає навчальним програмам з української мови та літературного читання і допоможе дітям практично засвоїти мовні теми, збагатити словниковий запас, розвивати образне мислення.

Для учителів початкових класів, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 371.32:811.161.2

ББК 874.268.1 Укр

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Творчі завдання до тем з української мови

1. Перепиши. Підкресли слова — ознаки предметів.

До кузні коваля Якова Франка заходили не тільки сусіди, а й подорожні. І не тому, що задимлену кузню на пригорбї було далеко видно, а тому що любили коваля Яся за шире серце, ясний розум, говірку вдачу та добру роботу.

2. Перепиши. Підкресли слова — ознаки предметів.

Перші кроки малого Івана, коли він навчився ходити, вели стежкою до кузні, яку він запам'ятав на все життя, пронісши у своїй душі іскри ковальського горнила шляхами боротьби і страждань за долю свого поневоленого народу.

3. Перепиши. Підкресли слова — ознаки предметів.

Малий Мирон над усе любить бігати сам по зелених, цвітастих лугах, поміж широколисті лопухи та пахучий ромен, любить упиватися солодким запахом росистої конюшини та квітчатися прилипчастими лопуховими гудзиками, яких так і насиляє на себе від ніг і до голови. А ще річка, через котру з города треба йти на пастівник, невеличка, супокійна підгірська річечка, з глибокими, стрімкими та обривистими берегами, з глинистим дном, з журчачими бродами, котрих дно покрите дрібними плиточками, оброслими м'яким, зеленим водоростом, довгим, мов зелені шовкові пасма, — ота річка — то правдива розкіш, то сильна принада для Мирона. Там він цілими годинами любить сидіти, запхавшись в високий, зелений косітник або між густе, лапате листя... Сидить і вдивляється у плюскітливу воду...

4. Перепиши. Підкресли слова — ознаки предметів.

Важко було розлучатися хлопцеві з кузнею свого батька та улюбленою річкою, коли його віддали до школи у Ясениці Сільній за кілька кілометрів від рідного села. Пісня і казка полонили думки малого Франка, навчали любити свій народ та красу рідної мови.

Пісне, моя ти сердечна дружино,
Серця вірадо в дні горя і сліз,
З хати вітця, як єдинеє віно,
К тобі любов у життя я приніс.

5. Перепиши. Підкресли слова — назви предметів.

Коли мати, яка інколи приходила до сина-школяра, поверталася до Нагуєвичів, Іван з товаришами ішов за село на Підбоську гору: звідти можна побачити рідне село з батьковою кузнею край шляху, Дрогобич і навіть Стрий. Долинами та узгір'ями

Карпатського підгір'я простяглися галицькі обшарпані села. Пролетіли ключами журавлі, посіяли своїм курликанням печаль, породили тривожні думи, вони і вилилися пізніше у журній мелодії:

Понад степи і поле, гори і долини,
Понад діброви, зжовклим листям вкриті,
Понад стернища, зимним вихром биті,
З плачем сумним, мов плач по кращій долі.

6. Перепиши. Підкресли слова — назви предметів.

Мовчазний і замислений повертався Іван з гори, та друзі пропонували спуститися у долину до річки Став, і тут хлопчик першим ліз у воду і руками вправно забирався в печерки крутого берега по щупаків.

7. Перепиши. Підкресли слова — дії предметів.

Але не тільки добре ловив він рибу в річці, добре і вчився в школі, хоч суворий учитель-дяк не любив «хлопську» дитину за допитливість і розум.

8. Перепиши. Підкресли слова — дії предметів.

Іван часто навідувався до батькової кузні, запрошував сюди і своїх шкільних друзів. Спускалися хлопці і до річки Збір, де на дні вигравали в'юнці, а на високому березі річки стояв улюблений Іванів дуб. Під розлогими вітами дерева школярі розташовувалися на перепочинок, жартували, згадували суворого учителя, якого прозвали «баранячим носом». Іван більше слухав, ніж розмовляв. А дуб шелестів шкарубким листом, хвилями нагонив у допитливу дитячу голову думки, запитання:

Тоді цікаво ще на світ я поглядав,
Не знав, що далі там, за твоїми хатками,
За лісом, що шумить довкола.

9. Перепиши. Підкресли власні назви.

Новий світ розкрився перед очима юнака, коли він прочитав Шевченкового «Кобзаря», «Енеїду» Котляревського, твори Марка Вовчка, Панаса Мирного. Вони допомогли йому глибше зрозуміти життя й історію поневоленого рідного краю. Та ж рідна мова і пісня линули і понад Дніпром за чорно-жовтими стовпами, і тут, у Галичині, серед Карпатських верховин та полонин.

10. Перепиши. Підкресли іменники.

Вранці, після чергової розмови, ходив Франко на берег Стрию, прислухався до шуму річки. Здавалося, лине з верховини тужливе ридання трембіти і спускаються з гір тіні забутих предків.

Ведуча 2

У 2007 р. з нагоди 195-ї річниці від народження Маркіяна Шашкевича та 45-ліття діяльності Інституту-Заповідника Шашкевича у Вінніпезі з'явився збірник «Маркіян Шашкевич на Заході», завдання якого — кинути «...додаткове світло на особу пробудника Галицької Русі Маркіяна Шашкевича, на його однодумців та на саму добу, яку вони творили».

Читання творів М. Шашкевича

Веснівка

Цвітка дрібная
Молила неньку
Весну раненьку:
«Нене рідная!
Вволи ми волю —
Дай мені долю,
Щоб я зацвила,
Весь луг скрасила,
Щоби я була,
Як сонце, ясна,
Як зоря, красна,
Щоби-м згорнула
Весь світ до себе!»
«Доню, голубко!
Жаль мені тебе,
Гарная любко;
Бо вихор свисне,
Мороз потисне,
Буря загуде, —
Краса змарніє,
Личко зчорніє,
Головоньку склониш,
Листоньки зрониш —
Жаль серцю буде».

Руська мова

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила:
Чому ж мова ей немила?
Чом ся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбаєм?

Думка

Нісся місяць ясним небом,
Там, де зоря ясна;
Летів хлопець чистим полем,
Де дівчина красна.
Часом місяць ізійшовся
З тьмавою хмарою;
Не раз хлопець поборовся
З журною гадкою:
«Журна гадко, печалива,
Чо ти мене гониш?
Чо ми жите згорчиваєш,
В серце тугу рониш?
Уступися, лиха нене,
З вітром в ліси, гори,
Най по тобі й чутка згине,
Як сліди на мори.
Мому серцю най радощі,
Най надія грає,
Най ми доля веселенька
Птичкою співає».

Підлісе

Шуми, вітре, шуми, буйний,
На ліси, на гори,
Мою журну неси думку
На підліські двори.
Там спочинеш, моя думко,
В зеленій сосніні;
Журбу збудеш, потішишся
У лихій годині.
Там ти скаже дуб старенький

Афоризми з байок М. Шашкевича

- Хто на інших сільце наставляє, часто сам в ньому кінець свій знаходить. (*«Собака і когут»*)
- Коли бачиш нещасного, не питайся, як давно, яким чином і через кого попав в недолю, лиш помагай якнайшвидше. (*«Лис і вовк»*)
- Хто майном і грішми ані для себе, ані для інших не хосновитий, не гідний їх мати. (*«Багатий скупець»*)
- Так люди часто самі винні у своїй журбі і своєму смутку. (*«Сонце і земля»*)
- Початок лиха буває милий і солодкий, але кінець важкий та гіркий. (*«Воли»*)
- Не лютімося на тих, що нас перестерігають, — вони нам добра хочуть. (*«Пан і його собака»*)
- Так і люди нехай собі помагають в недолі взаємно. (*«Бджола і горлиця»*)
- Не судить про людей зверху і по їх словах, але по їх вчинках. (*«Вовк в овечій шкурі»*)
- Не в одного то на язиці мід, а в серці їдь. (*«Сливка»*)
- Не шкодуйте самі рук і доглядайте роботи, коли хочете, щоб зробилася. (*«Жайворонок та його діти»*)
- Проти сили не сиплють піском. (*«Дуб і тростина»*)
- Не величайтеся і не гордіться чужою заслугою і не присвоюйте собі чужої слави, бо рано чи пізно підстерезуть люди на тому, а матимете стид. (*«Ворона в павлинім пір'ї»*)
- Хто ся змолоду вчитися лінує, не раз той плаче і гірко бідує. (*«Двоє голуб'ят»*)
- Не думай собі, хоч які труди були, а всяке діло, що задумаєш, звершиш. Початок завжди гіркий, але зате кінець солодкий. (*«Дві ворони»*)
- Людина без людини ніколи не обійдеться, а коли один другому помагати будуть, весь світ в гаразді буде. (*«Кривий і сліпий»*)
- Будь чесний і в неволі, і тоді тебе пожаліють та швидше тобі допоможуть. Бо хто нещастям інших собі помогти хоче, не гідний милосердя ні людського, ні Божого. (*«Перепілка в сітях»*)

- Захланний завжди двічі тратить. (*«Пес з м'ясом»*)
- Розум не пустий, вивернеться завжди з нещастя. (*«Ворона і рак»*)
- Стережися чоловіка двоєротого і сам не будь таким. (*«Дикий і сільський чоловік»*)
- Легше вмираю, бо бачу і того гинучого, котрий є причиною моєї смерті. (*«Шука і карась»*)
- І так правда правдою залишиться: де два вадяться, третій радіє. (*«Лев і ведмідь»*)
- Хто другого на лихе діло нарадить, сам також винен. (*«Тру-бач»*)
- То нерозумно в пригоду іти, коли ся можна біди встерегти. (*«Олень і бик»*)
- З чужої біди не тішмося, лиш вчімся розуму. (*«Лисичка і голуб»*)
- Впертий не вірить,
Доки не змірить,
Що можуть бути
Сильніші люди. (*«Баран і віл»*)
- Краще мало доброго, ніж лихого багато. (*«Плішка і соловей»*)
- Не все, що красне, є для нас щасне. (*«Старий і молодий лис»*)
- Хто з шумом в світі сам ся величає,
Вже добру славу сам собі розганяє. (*«Потік і ріка»*)
- Часом то добре й маленькою бути. (*«Шука і маленька рибка»*)
- Діти! Діти, лишіться того биття, Вам то забава, нам йде про життя. (*«Діти і жаби»*)
- Хоч лихі люди соромом метають, добрі і чесні за те не дбають. (*«Лебідка і ворони»*)
- Невдячність для добродійців є дуже гидкою; стережіться її, діти. (*«Вуж і їжак»*)

Список використаної літератури

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної Української нації ХІХ — ХХ століття. — К.: Генеза, 1996. — 360 с.
2. Державний історико-культурний заповідник. Нагуевичі. // Розкажіть онуку — №17—18 — 2009.
3. Довідник з історії України (А — Я): Посібник для середніх загальноосвітніх навчальних закладів / За загальною редакцією І. Підкови, Р. Шуста. — 2-ге вид., доопрацьоване і доповнене. — К.: Генеза, 2001. — 1136 с.
4. М. Шашкевич. Читанка для діточок в народних школах. — Львів: вид. серії «Літер. пам'ятки», 2011. — 161 с.
5. Малий словник історії України / Відповідальний редактор Валерій Смолій. — К.: Либідь, 1997. — 236 с.
6. Приходько І. Українська література ХІХ — початку ХХ ст. у новому осмисленні: Для тих, хто хоче знати більше: Навчально-методичний посібник. — Львів: Світ, 2006. — 200 с.
7. Франко. Каменярі. — Київ: видавництво «Веселка», 1971.
8. Шалата М.М. Маркіян Шашкевич. Життя, творчість і громадсько-культурна діяльність. — К.: Наукова думка, 1969. — 256 с.
9. Шах С.О. Маркіян Шашкевич і галицьке відродження. — Париж-Мюнхен, 1961.
10. Шашкевич М.С., Вагилевич І.М., Головацький Я.Ф. Твори. — К.: Дніпро, 1982. — 367 с.
11. Шашкевич М.С. Веснівка: Лірика. — Львів: Каменярь, 1987. — 126 с.
12. Шляхи сподівань: Українська література кінця ХVІІІ — початку ХХ ст.:/ Навчальний посібник / Упорядкування і передмова Шкляра В.І. — К.: Грамота, 2003. — 512 с.

Зміст

I. Іван Франко	
1. Творчі завдання до тем з української мови	3
2. Видатні люди про великого Каменяра	9
3. Влучне слово Івана Франка	9
4. Творчі завдання з розвитку зв'язного мовлення	10
II. Маркіян Шашкевич	
1. Літературна композиція «Він рідне слово розбудив, Те слово призабуте».....	12
2. Читання для діточок у народних школах (уривки)	20
3. Коротенькі науки.....	22
4. Пісеньки і грачки дитячі.....	27
5. Афоризми з байок М. Шашкевича	29

Навчальне видання

БАРАН Олександра Мирославівна
ПОЛОШИНОВИЧ Надія Володимирівна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ. УКРАЇНСЬКА МОВА

2–4 класи

Дидактичний матеріал

за творчістю Маркіяна Шашкевича та Івана Франка

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Марія Мигаль*
Обкладинка *Аліни Воронкової*
Комп'ютерна верстка *Зоряни Сидор*

Підписано до друку 20.05.2014. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times ETD. Умовн. друк. арк. 1,86. Умовн. фарбо-відб. 1,86.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com